

- שאלה ט' שדכנית שהתבקשה לטפל בשידוך והציעה את בתה..... קנב
- שאלה י' תיווך דירה ולבסוף קנה מהמוכר דירה אחרת..... קנד
- שאלה יא תיווך בבורסה האם זוכים בו הורשים..... קנו
- שאלה יב ביקש דמי תיווך גבוהים האם צריך לנמק..... קנח
- שאלה יג קיבל דמי תיווך מהמוכר האם רשאי לקבל גם מהקונה..... קס
- שאלה יד מתווך שהטעה לקוח והתקיימה עיסקה האם זכאי לדמי תיווך..... קסא
- שאלה טו האם רישום בטאבו מעכב את הקנין או את דמי התיווך..... קסג
- שאלה טז עיסקה שהתבטלה מחמת אונס גמור..... קסה
- שאלה יז חשב לשדך בחינם האם רשאי להתחרט..... קסז
- שאלה יח מוכר ששילם למתווך במקום שנהגו המוכרים לא משלם מה דינו..... קע
- שאלה יט באלו אופנים זכאי השדכן לשכר יותר מהנהוג..... קעא
- שאלה כ מוכר שמכחיש ומזעזע שלא היה מתווך בעיסקה..... קעג
- שאלה כא פירסם בעיתון ובא מתווך והציע קונה האם חייב דמי תיווך..... קעד

נספחים

- נספח א. האם מותר להציע שידוך לבני זוג שאינם שתו"מ והמסתעף בדין מסייע לעוברי עבירה ודיני לפני עוור..... קעז
- נספח ב. זכויות יוצרים..... קפו
- נספח ג. חוק המתווכים במקרקעין..... קא
- נספח ד. כיצד מותר לענות לבירורים בנושאי שידוכים..... קז
- נספח ה. בדין לא תחמוד בשידוכים..... קיב
- נספח ו. האם מותר לחסוך כספי מעשר לצורך נישואי ילדיו..... קיז

כלל ברגלים ואמנם בג' רגלים עובר בבל תאחר אבל כבר לאלתר מתחייב הוא בכך כיון דקיימי עניים.

ופסק המחבר (סי' רנז סעיף ג') דהאומר הרי עלי סלע לצדקה... חייב ליתנה לעניים מיד ואם אחר עובר בבל תאחר שהרי בידו ליתן מיד ועניים מצויים הם.

עוד הוסיף המחבר דאם אין שם עניים - מפריש ומניח עד שימצא עניים והוא עפ"י דברי הרמב"ם (הלכות מתנות עניים פרק ח הלכה א').

ומסיים המחבר דכל זה במפריש צדקה סתם אבל כל אדם יכול להפריש מעות לצדקה שיהיו מונחים אצלו ליתנם מעט על יד על יד כמו שיראה. והוא עפ"י דברי הרא"ש (ר"ה פרק א' סי' א').

לענין מעשר כספים

הנה המפריש מעשר כספים אף שבסתמא דינו כשאר צדקה (וע"ע סי' רמח סעיף א' ברמ"א ובש"ך ס"ק ג') ובצדקה הרי יש לתנו מיד לעניים מ"מ עדיין יכול להפריש ממון למעשר ויניחנו אצלו עד שיראה לנכון למי ליתנו כמשנ"ת לעיל בדברי המחבר שפסק עפ"י דברי הרא"ש שיכול לעשות כן, וה"ה שיכול לחסוך את מעות המעשר לצורך נישואי צאצאיו וכן העלה לדינא בשו"ת אגרות משה (יו"ד חלק א' סי' קמד) וכן מורים ובאים כל מורי הוראה. ואף דאין להשתמש בכספי המעשר לצורך עצמו - כלומר דאמנם למי שאין פרנסתו מצויה פטור מצדקה - וכדלעיל, מ"מ אם כבר הפריש לצדקה - אין לו ליטלם לעצמו אך נראה דאם נותן לבנו לא חשיב לצורך עצמו.

אך פשוט הדבר כביעתא בכותחא דכל זה היכא שחוסך כדי להשיא את בניו באופן המקובל והרגיל אך באופן שרוצה להשיאם בהרווחה כגון לשכור אולם מפואר ודירת פאר - בזה אין להשתמש בכספי צדקה.

ודנתי עם הגרממ"ה שפרן שליט"א אודות מי שרוצה לחסוך ממעשרותיו כדי לקנות להם דירה בעיר מרכזית אשר בה מחירי

הדירות גבוהים האם יש להקל בכך או דנימא דמאחר ומשתמש בכספי מעשר יסתפק בדירה בפריפריה במחיר זול והמותר יחלק לעניים, ויש להסתפק בזה.

ועי' בפת"ש יו"ד סי' רמט ס"ק ב' מש"כ בשם שו"ת חת"ס (סי' רלא) דכל זה שנתכוין מתחילה ליתן לבנו סך נישואיו מכספי מעשר, אך אם נתחייב לבנו בנדוניא או שהתחייב למחותן - הרי דכעת לא יפרע זאת ממעשר דחשיב כפורע חובו מכספי מעשר ואסור.

לא יתן מעשרותיו לעני אחר

אמנם בשו"ע (יו"ד סי' רנז סעיף ט') פסק המחבר דלא יתן כל צדקותיו לעני אחד ומבואר בפוסקים דה"ה לענין מעשר כספים, ויש להסתפק באופן ששומר המעשרות לצורך צאצאיו האם נחשב כעני אחד או שכל בן נחשב בפני עצמו ושפיר עבד.

וראוי לעשות כמש"כ בשו"ת חת"ס דחלק יניח לצורך נישואי צאצאיו וחלק יחלק לעניים מיד.

ומנהג אנשי מעשה דאף הממון ששומר לבניו יעשה בהם גמ"ח וא"כ כבר כעת משתמש במעשרות לצורך מצווה.

ויש להסתפק באופן שמשתמש בכל כספי המעשר לגמ"ח ובבוא העת יתנם לנישואי צאצאיו האם נחשב כנותן כעת מעשרותיו למצוה ויוצא בזה גם ידי החת"ס דלעיל או דלמא דבעינן שיתן חלק לעני באופן גמור - כצדקה ולא כהלוואה וצ"ע].

ראוי לעשות תנאי

והנה באופן שהניח ממון לנישואי צאצאיו אך בהגיע עת דודים אין נצרך לממון זה וכגון שירש ממון או מציאה מצא או שנשתדך עם משפחה עשירה ולקחו הם על עצמם כל הוצאות החתונה.

ופסק המחבר (יו"ד סי' רנח סעיף ו') דהנודר צדקה אינו יכול לחזור בו אלא"כ נשאל לחכם והתיר לו - הגיע ליד גזבר אינו יכול

להשאל עליו. וכתב הפת"ש (שם ס"ק ז') בשם שו"ת פני אריה (סי' מא) דמי שנדר לעני ונתעשר - ושלח לו כבר הממון ביד אחר דזכה השליח עבור העני ותו א"א לבטלו. ואם לא שלח ע"י שליח ישאל ע"י נדרו ע"י חרטה אך לא ע"י פתח - כיון דחשיב נולד ואין פותחין בנולד. וזהו צד לימנע מכל זה יתנה מראש שחוסך המעשרות לצורך נישואי בניו וזאת בתנאי שיצטרכו לכך, ובזה אם לא הוצרכו לכך, יכול ליתן הצדקה כפי רצונו, ואין צריך לא פתח ולא חרטה.

*

אם לא יקבל מחצית דמיהם יתפרנס מהצדקה.

ד. אם כולם מוכרים "בשווים" ורק שלו הוזלו בגלל שדחוק למכור, יטול מהצדקה עד שיוכל למכור "בשווים". וי"א דתלי בשיעור אונאה, וכוונתם שכל שניכר שהוזלו אין צריך למכור ויטול מהצדקה, ואם לא ניכר שהוזלו ימכור ולא יתפרנס מהצדקה.

ה. אם הוזלו מחירי כל הקרקעות או הבתים צריך למכור ולא יתפרנס מהצדקה, ודוקא אם כשימכור תהיה לו פרנסתו לשנה כנזכר בסעיפים הקודמים.

ו. וכן הדין לניירות ערך שצריך למכרם ולא יתפרנס מהצדקה. ואם הוזלו הניירות ערך שלו אם הוזלו של כולם צריך למכור כנזכר בסעיף ה' בדין הקרקעות.

ז. וכן הדין בתוכניות חיסכון שצריך לשבור את התוכנית ולא יתפרנס מהצדקה אם יש לו בה סכום כסף המספיק לפרנסתו ופרנסת בני ביתו למשך שנה כנזכר בסעיף ה'.

ח. רכוש המדובר כאן הכוונה כגון שיש לו קרקעות או דירה נוספת על דירתו, או כלים יקרים שיכול להשתמש בפחותים מהם. אבל אין אדם מחוייב למכור דירתו שדר בה בשביל זה. וכן כל האמור הוא שאם ימכור יגיע לסכום כסף שיכול להתפרנס ממנו שנה שלימה הוא ובני ביתו כנ"ל.

ט. מה שכתבנו שאם ימכור לא תהיה לו כדי פרנסתו שאז אין צריך למכור ומותר ליטול מהצדקה, הוא דוקא כשיש לעניים אחרים די צורכם, אבל אם אין לעניים אחרים די צורכם לא יטול כיון שיש לו מציאות ממה להתפרנס, ולא ימעט מפרנסת עניים אחרים.

י. אם שומר את החסכוניות או הרכוש לצורך נישואי ילדיו אין צריך לפדותם או למכרם. ועיין לקמן (פ"ב סי' ו' ענף א' אות ד') אם מותר לחסוך להם מכספי מעשר הכספים שלו.

נישואיהם בעתיד. הנה על פי האמור לעיל שכתבנו שמותר לתת לבניו ממעות מעשר נראה דה"ה שמותר לחסוך להם ממעות מעשר בתוכניות חיסכון שהרי הם בגדר עני ובשעה שיגיעו לפירקם ישתמש בכסף זה לצורכם. ועיין בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סי' קמד) שנשאל מב' אחים שיש להם אח צעיר הלומד בישיבה ובעוד שנה שנתיים ישא אישה ויצטרך להוצאה מרובה לפרנסתו והם רוצים שישב גם אחרי נישואיו ללמוד תורה, ולכן רוצים לפרנסו מממון הצדקה שלהם אבל מאחר שיצטרכו סך רב וחוששים שלא יספיק להם, הם רוצים גם עתה כשאין צורך לאחיהם, להפריש הצדקה שלהם לצורך זה כדי שיתאסף סך הגון שיספיק לאחיהם ללמוד איזה שנים אחר נשואיו אי שרי לעשות כן?

וביאר הרב דכוונת השאלה שאע"פ שאת קודם לאחרים כמבואר בסי' רנא ס"ג אולי זה רק כשהצורך לאחיו הוא גם כן עתה כמו הצורך של עניים אחרים, אבל כאן שצורך אחיהם הוא אחר זמן וצורך האחרים הוא כעת, אולי הצורך של עתה עדיף מעדיפות האת כשהוא לאחר זמן. ודן שם בדברים וכתב דקרובים אם הם בגדר עניים קודמים בכל עניין בין אם יש נחיצות לדבר מיד בין לאחר זמן, ובין אם נצרכים להרווחה או לדברים אחרים. והוסיף דזה ודאי דאף מי שיש לו מאתים זוז אם צריך להשיא בתו רשאי ליקח צדקה לזה כיון דמאתים זוז לא יספיקו לו, וברור שרשאי לקבל על זה לא רק כשנשתדכה בתו וקרוב לזמן החתונה אלא אף זמן קודם ואף בלא נשתדכה כדי שיהיה לו לצורך הנישואים. רק כתב שלא יתנו הכל לאחיהם אם משום מה שנאמר שלא יתן כל צדקותיו לעני אחד, וגם אם נאמר שלקרוב מותר לתת את כל צדקותיו, מ"מ מפני חילול ה' שלא יאמרו בני אדם שאין נותנים לצדקה ולהחזקת תורה, לכן החלק הגדול יפרישו עבור אחיהם והשאר יתנו לצדקה ולהחזקת הישיבות. עכ"ד. וכן העלה בספר צדקה ומשפט (פ"ו ה"ו הערה יד ד"ה ועדיין). ומינה לנדון דידן דשרי לאב לחסוך ממעות מעשר לצורך בניו. וכן שמעתי מהגאון רבי יהודה שפירא שליט"א שמותר לאב לחסוך ממעות מעשר לצורך נישואי בניו, והוסיף דנראה שינהג כן מגיל המצוות שאז הוא הזמן הראוי לנישואין על פי ההלכה. עכ"ד. ומ"מ יתן חלק קטן מן המעשר גם לשאר צדקה והחזקת

תורה וכבר הארכנו בזה לעיל (פ"א סי' ו') קחנו משם. וע"ע להלן (סי' ח') שיעשה תנאי שיחלק את המעשר כספים כראות עיניו.

בסיכום:

א. מותר מעיקר הדין לקחת ממעות מעשר כספים לצורך פרנסת בניו ובנותיו שמעל גיל שש, אפילו הם סמוכים על שולחנו. ויש אוסרים אם הם סמוכים על שולחנו.

ב. מותר לקחת ממעות המעשר כספים עבור ההוצאות ההכרחיות לצורך לנישואי בניו ובנותיו הגדולים ובפרט אם הבנים הם תלמידי חכמים, או שהבנות נישאות לתלמידי חכמים. ואין חייב להודיע להם שהכסף ממעות המעשר. ועיין לקמן (סי' ט').

ג. מותר לחסוך מממעות המעשר כספים בתוכניות חיסכון לצורך ילדיו כדי להשיאם בעתיד, ונראה שהרוצה לנהוג כן יתחיל לחסוך מגיל המצוות של ילדיו.

ד. ומ"מ לא יתן או יחסוך את כל כסף המעשר כספים רק לצורך ילדיו אלא יפריש חלק גם לצורכי צדקה אחרים. ועיין לעיל (פ"א סי' ו').

ה. הטוב לעשות תנאי מראש שיוכל לעשות במעות המעשר כספים כפי ראות עיניו.

ו. המחמיר לתת את כל המעשר כספים שלו לעניים עמלי תורה תבוא עליו ברכה.

הניירות ערך שלו אם הוזלו של כולם צריך למכור כנזכר בסעיף ה' בדין הקרקעות.

ז. וכן הדין בתוכניות חיסכון שצריך לשבור את התוכנית ולא יתפרנס מהצדקה אם יש לו בה סכום כסף המספיק לפרנסתו ופרנסת בני ביתו למשך שנה כנזכר בסעיף ה'.

ח. רכוש המדובר כאן הכוונה כגון שיש לו קרקעות או דירה נוספת על דירתו, או כלים יקרים שיכול להשתמש בפחותים מהם. אבל אין אדם מחוייב למכור דירתו שדר בה בשביל זה. וכן כל האמור הוא שאם ימכור יגיע לסכום כסף שיכול להתפרנס ממנו שנה שלימה הוא ובני ביתו כנ"ל.

ט. מה שכתבנו שאם ימכור לא תהיה לו כדי פרנסתו שאז אין צריך למכור ומותר ליטול מהצדקה, הוא דוקא כשיש לעניים אחרים די צורכם, אבל אם אין לעניים אחרים די צורכם לא יטול כיון שיש לו מציאות ממה להתפרנס, ולא ימעט מפרנסת עניים אחרים.

י. אם שומר את החסכוניות או הרכוש לצורך נישואי ילדיו אין צריך לפדותם או למוכרם. ועיין לקמן (פ"ב סימן ו' ענף א' אות ד') אם מותר לחסוך להם מכספי מעשר הכספים שלו.

סימן ד.

**האם בחור ישיבה נחשב בגדר עני.
ודין מי שסמוך על שלחן אחרים.**

שאלה: האם מותר לתת כסף צדקה ומעשר כספים לבחור ישיבה הסמוך על שלחן הוריו? האם דינו כעני לעניין זה?

תשובה:

א. בחור ישיבה הסמוך על שלחן הוריו, בזמן שהותו בישיבה מותר לתת לו צדקה ומעשר כספים אפילו אם הוריו עשירים ובאופן שאין להוריו

בפשיעתה, אינו חייב לפדותה. ויעוי"ע באבני אפוד על השו"ע סי' עח ועט שהביא במחלוקת זו עוד פוסקים לכאן ולכאן, וגם הוסיף מדנפשיה שכמחלוקת לענין שביה כן מחלוקת לענין רפואה, ואם פשעה בעצמה אין הבעל חייב לרפאותה. והוא כהריטב"א הנ"ל. מאידך בשו"ת ארחותיך למדני (תשס"ח, סי' קיא) העלה שהבעל חייב לשלם בחלתה אף בפשעה בעצמה. עיי"ש בנימוקיו.

עכ"פ בדוננו שהוא אשה שאינה יכולה להביא ילדים, והוא ליקוי שהיה בה מלפני הנישואין, יצא שלהמעיל צדקה אין הבעל חייב ברפואתה בזה. (ועכ"פ אינו חייב מכספו אלא אם רצונה בכך תשלם היא מכספה). ואפילו למה שכתב שם שאם הבעל ידע באשתו שגנבה, ואעפ"כ נשא אותה לאשה, ואח"כ שבו אותה בגלל הגניבה, הוא חייב לפדות אותה אע"פ שהוא מום של לפני הנישואין, כיון שכבר ידע זאת בשעת הנישואין, עיי"ש, אין להוכיח מזה לנדו"ד, דהתם הטעם שכיון שידע קיבל זאת על עצמו כמבואר למעיין שם, אבל בנדו"ד ליכא למימר הכי, דמנא ידע. ולא מסתבר לומר שכיון שלפני החתונה אין האשה עומדת לילדים, היא מתחילה להיחשב חולה רק עכשיו, וגם במציאות היא נעשית מדוכאת וכו' רק עכשיו, וא"כ נחשיב זאת לחולי שנעשה אחרי הנישואין, הא ליכא למימר. דהא סו"ס גופה כבר היה פגום. ולכן נראה שהבעל פטור מלשלם על זה. ולא מתקבלת טענת האשה ממנו לטרוח ולהוציא כספים בלתי מקובלים בשביל שיהא לה ילדים, אא"כ אין לה ילדים כלל, והיא באה בטענה בעינא חוטרא לידי ומרא לקבורה.

ג. אם בעל חייב לרפאות את אשתו כדי שתוליד (ולו יש כבר ילדים)

אבל כשהאשה לא היתה עקרה כלל וכבר הולידה תחתיו ילדים, אלא שאחרי הנישואין קרה איזה מאורע שבגללו איבדה את יכולתה להביא ילדים, לכאורה זה הוי ככל רפואה, וחזרנו לעיין כנ"ל אם הבעל חייב ליתן זאת לאשתו. ושמעתי ממורי הגר"י זילברשטיין שליט"א שנדבר בזה עם מר חמיו הגרי"ש אלישיב זלה"ה ודעתו היתה שאין העקרה בכלל חולה, ואין בעלה חייב ברפואתה; לא מבעיא כשהיתה עקרה מלפני הנישואין, אלא גם אם נעשתה אח"כ. עכ"ד. ויש לבאר סברתו בב' פנים, א', דזה הוא 'מום' ולא 'חולי', והבעל חייב רק בריפוי מחלות ולא בתיקון מומים. וב', שהחולי הזה של העקרות מפריע רק לדבר צדדי מחיי האשה (כמו פגיעה ביכולת עבודה של האשה, או בשמחה ואושרה - שהם דברים הנוספים לחייה), אבל אינו חולי של חיי גופה עצמם. ע"כ.

בת תלמיד חכם, וישיא בתו לתלמיד חכם, וכן ישיא בנו לבת ת"ח⁶⁰.

ואפשר להשתמש בכספי מעשר לצורך נישואי חתן וכלה, אם אין יד האב והחתן משגת⁶¹. ויזהר שקודם שהוא מתחייב על סך מסויים לנישואי בנו או בתו, יתנה שיוכל להשתמש בכספי המעשר לשם כך, ואם כבר התחייב, אזי יתנה בעת הפרשת המעשר, שהוא יוכל להשתמש בזה לשם כך⁶².

ואכמ"ל). אולם כ"ז הוא בודאי רק בדבר ההכרחי כדי שיוכל לישא, ובודאי א"א לחייבו יותר, וכנ"ל. כאמור שהאב לא יפסיד מזה, וכפי שיתן כך יתברך, והגראי"ל שטינמן אמר בשם הגר"א וסרמן הי"ד שגם בשידוכין שייך מה שאמרו בגמרא בביצה (טו:): הוצאת שבת ות"ת וכדו' שאומר הקב"ה לוו עלי ואני פורע, [אך הוסיף שכ"ז רק כפי ההכרח הנצרך ולא יותר ע"כ. אמנם כשנשאל על התחייבות, אפילו כשאין לו מאין לשלם, אמר לעשות כן, וכן הורו הגר"ק ועוד גדולים שידעתי שאמרו להתחייב, כי הקב"ה עוזר. וכיון שלולי ההתחייבות לא ירצו לישא ממנו, ה"ז נחשב צורך, והכל לפי הענין]. ובאמת שדברים אלו מבוארים בהדיא בראשונים כמו השיטמ"ק (שם) בשם הריטב"א (וכמו שהבאנו בהל' ר"ח סו"ס תיט) שכל דבר מצוה שייך בו הענין של לוו עלי ואני פורע.

60. הנה ע"פ גמרא זו דפסחים מבואר גדולה מכל הנ"ל שיוציא כל ממונו לישא בת ת"ח ולהשיא בתו לת"ח [והוספנו שה"ה כדי להשיא בנו לבת ת"ח, עיין בדברינו בסימן ב רס"ו]. וכ"ה ברי"ף ורא"ש וברמב"ם פכ"א מאיסו"ב, אלא שהשו"ע להלן (ס"ב ס"ו) לא כתב בלשון זו רק "ישתדל", ואכן לפיה"א לעיל בודאי שאין זה חיוב להוציא כל ממונו, אלא עצה טובה ונפלאה, כי זה כל האדם שיזכה הוא ותולדותיו להיות תלמידי חכמים שהיא רום המעלה בבחינת אדם, והחיוב הוא עד חומש כמשנ"ת. ושו"ר שכ"כ בשו"ת להורות נתן ח"ח סי' פו, אמנם בשו"ת התעוררות תשובה ס"ג דן בכל זה, וצייד דאפשר שיוציא יותר מחומש כיון שזו מצוה תמידית, וע"ע שם, ויל"ב.

61. יש להקדים שיש הרבה פרטים בדיני מעשר כספים שנתבארו ביו"ד בהל' צדקה, מהו גדר החיוב בכלל אם מנהג או חיוב, וכמו כן אם הוא רק לעניים או גם לשאר מצוות שאינם בחובה, ועכ"פ להשיא חתן וכלה שאין באפשרותם שפיר דמי, וכמש"כ הש"ך ביו"ד (סי' רמג סק"ג) ועוד רבים.

וגם לבניו ובנותיו מותר, הן לסוברים שאין חיוב להוציא ממון כ"כ, ואף לסוברים שאפשר להוציא ממון הרבה, מ"מ כל שאין באפשרותו א"א לחייבו, והרי אפילו ממעשר הוא פטור, כמש"כ הפו', ומן הסתם כיום שההוצאות מרובות, הרי שלרוב בני אדם נחשב שאין ידו משגת, ואפשר ליתן ממעשר כספים, וכ"כ בספר צדקה ומשפט שם. ובשו"ת מהרש"ם ח"א סל"ב כתב שהוצאות נישואי בנו הוי בכלל צדקה לעניים, עיי"ש, אף שיש חיוב לאב להשיאו וכנ"ל, וכ"כ עוד באח', וזה מבואר עוד שהרי פטור מפרנסת בניו הגדולים, ואפילו מגיל שש שפטור מדינא (עיין אהע"ז סי' עא) מותר מן המעשרות (וכמש"כ בב"י ושו"ך בסי' רנא ונת' במק"א), וכ"ה בתשו' מהר"ם מרוטנבורג סי' עה, אך לפמשנ"ת לעיל י"ל שבבניו ובנותיו אין לעשות כן אלא רק בחלק הנוסף שאינו מחויב בו לצורך נישואי בניו, ורק אם גם את החלק המחויב אין באפשרותו אזי יכול ליתן ממעשר, ועכ"פ כיום שההוצאות רבות ובפרט מה שנתפשט בדורינו שקונים או עוזרים לקנות דירה לזוג, ובלא זה עשוי השידוך להתעכב, בודאי שיוכל ליתן ממעשר לשם כך, וכולי האי ואולי, ואדרבה נעשה הדבר ממילא כקדימת קרוביו לשאר עניים.

62. שבכך יוצא מידי כל חשש אם יכול ליתן ממעשר, מאחר שהוא חייב בזה, וכנ"ל. ואף שבהרבה

ויכול האדם להפריש את המעשרות **לצורך נישואי בניו** ובנותיו מעת שהגיעו בסמוך לפרקן, וגם קודם לכן, בזמן שדרך בני אדם להתחיל לחשוב על העתיד, אבל לא בזמן שהם קטנים. אלא אם כן יעשה בזה מצוה, כמו גמ"ח הלוואות, עיין בהערה⁶³. ובכל אופן לא יפריש הכל לצורך מטרה זו, אלא יתן חלק מן המעשר

מקרים מותר וכו"ל, מ"מ כדי לצאת מחשש מכשול אפשר להתנות ושפיר דמי, וע"ע בספר צדקה ומשפט שם שכתב שמהיות טוב יתנה קודם ההפרשה שיוכלו לקחת מזה לנישואי ילדיהם, וגם מתנים בעת התנאים שההתחייבות היא על חשבון המעשר, וכמס"ש. ובספר בית חתנים עמוד יד הביא מהגר"ש"א שאם כבר נתחייב לתת להם אינו יכול לפרוע ממעשר, ורק קודם שנתחייב יכול להתחייב על סמך כספי המעשר שברשותו, ע"כ. אמנם אף באופן זה נראה שיש להקל אם יתנה בתחילת ההפרשה שיוכל לתת מזה לכן, והיינו באופן שאין ידו משגת, שאם ידו משגת וכבר נתחייב, ה"ז כפורע חובו ממעשר, ואין נכון לעשות כן. [ובספר מנחת צבי ח"ג ס"ז אות יד כתב שהנה אם האדם נדר לצדקה סכום מסוים אינו יכול ליתנו עבור חסכונות בניו ובנותיו, עפ"מ"כ הרמ"א (ביו"ד סי' רנא ס"ה) דאמדין דעתיה שנתכוון לעניים שהיו באותו זמן, וילדיו באותו זמן לא היו זקוקים, אך יש לדון להיתר אם בשעת קבלתו להפריש מע"כ יחשוב על דעת כן שיתן לצורך בניו ובנותיו, כיון שמע"כ הוא מכח מנהג, אך כתב שיתן רק שליש כעין מש"כ באהבת חסד ח"ב פכ"ח סק"א, ויל"ב].

63. הנה כשמפריש מעשר, אינו יכול לשמור את זה זמן רב, שהרי קיימי עניים, ואף אמנם שיש להם היכן לחזור, לא ימלט שלא יפגעו בו ויצטרך ליתן, ובפרט שבנו אינו כעת עני, אבל בעת שמתחילים לחשוב על ענייני שידוכו, שרי, [כדרך אנשים בינונים, ולא כדרך אנשים שאננים שלא חושבים כלום עד שבא בנו בברית הנישואין, ולא כדרך הפוחזים מקטני אמונה שחוששים כבר מגיל קטן, אלא באופן בינוני, וכדומה שהוא בגיל 16-17, ומ"מ א"צ לדקדק בזה כ"כ]. שו"ר שעמד בזה בספר צדקה ומשפט שם, וכתב ששמע בשם אחד מגדולי הדור שהורה לאסוף המעשרות ולהשאירו בידו כדי שבבא העת יהיה לו לנישואי בנו, ושכ"מ באגר"מ יו"ד סי' קמה שאחים יכולים לשמור כסף מעשרות עבור האח שרוצה ללמוד אחר שיגיעו נישואיו, ועיי"ש. ובספר בית חתנים עמוד יד הביא מהגר"ש"א שדווקא סמוך לפרקן רשאי להפריש מעשרות ולחסוך לנישואי בניו, והוא בגיל 17 לבנות ו-18 לבנים, אבל הגר"ש וואזנר הורה שגם בגיל אחת עשרה ודעתו נתונה לחיסכון הילדים, באופן שכבר אינו מחליף רהיטי הבית כדרך שאר אנשים ובמקום זה חוסך לנישואי ילדיו, ה"ז נקרא סמוך לפרקן, ומותר למעשר, ע"כ. ולענ"ד נראה שזה תלוי במה שבני אדם מתחילים לחשוב על ענייני הנישואין שהוא קודם לזמן שסמוך לפרקן, אבל לא בעודו קטן (ועיין בהערה הבאה שיש מי שמיקל גם בעודו קטן ליטול שליש, ויותר טוב שיעשה כפי העצה שבסמוך).

ובכל אופן נראה שאפשר להקל גם בעודו קטן, על ידי שיקדיש את הכסף לצרכי מצוה, והיינו שיניח אותו בגמ"ח הלוואות (ולא שיניחנו בבנק בפיקדון, אפילו נושא רווחים, מפני שהמעוות בטלות בו), ואז נמצא שמעתה הוא נותן לצדקה (וקיי"ל שא"צ דווקא לעניים, ועוד שהרי גמ"ח הלוואות הוא גם לעניים), ובבא העת לנישואין יוכל להוציא ולהשתמש עם זה לנישואי ילדיו, כיון שהתנה שהוא לכל צרכי מצוה, [אבל אם נתן לגמ"ח במתנה וכן לכל צרכי מצוה שוב אינו יכול להוציאן, ואין לו זכות בזה לא הוא ולא יורשיו, עיין יו"ד סימן רנא ס"ה, ולכן יתן להם בתנאי, אבל הוא כשלעצמו צריך להקדיש

הלכות צדקה ומעשר כספים

תשלום הוצאות נישואי הילדים מכספי מעשרות

שאלה

אנחנו עומדים לחתן בע"ה את הבן השלישי ויש לנו הוצאות רבות, האם מותר לתת מכספי מעשר להוצאות החתונה שלו?

תשובה

מותר לאב להשיא את בנו ובנותיו ולקנות להם את הנדוניה ושאר צרכי הנישואין מכספי מעשרות^א, וכל מה שנהוג לעשות לצורך הנישואין אפשר לעשות מכספי מעשרות^ב. ואע"פ שאין העני רשאי לקחת מכספי המעשרות שלו

מקור ברוך

א. כמ"ש הרמב"ם (מתנו"ע פ"י הט"ז) והשו"ע (סי' רנא ס"ג) שמותר לתת צדקה לבניו ובנותיו הגדולים שאינו חייב במזונותיהם או לאביו ואמו ושאר קרוביו, ולא עוד אלא שצריך להקדימם לאחרים, שהקרוב קודם. ועוד מבואר בשו"ע (אה"ע סי' עא ס"א) שאב שאינו רוצה לזון את בניו הגדולים כופין אותו לזון אותם מדין צדקה. וכתב הש"ך (סי' רמט סק"ג) בדעת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס פראג סי' עה) דה"ה מעות מעשר דינם כצדקה, ומותר לאב לפרנס את בניו הגדולים ממעות מעשר אפילו אם יש לו יכולת לפרנסם מעצמו. ע"ש. ואע"פ שודאי היה זן אותם משלו, כיון שאינו מחויב לזון אותם יכול לתת להם מכספי מעשר, וכן מבואר בקידושין (לב). שאם האב עני מותר לבן להאכילו מעשר עני, וכן להיפך, ופירש רש"י (ד"ה ומאכילין) דאע"פ שחביב עליו כגופו ואם לא היה בידו מעשר זה היה נותן לו מזונות משלו, יכול לתת לו ממעשר עני. וה"ה להשיא את ילדיו בכלל צדקה הוא כיון שאין להם להשיא את עצמם, כמבואר בשו"ע (סי' רנא ס"א) שעני שבא לשאת אשה משיאין אותו מן הצדקה ושוכרים לו בית ומציעים לו מיטה וכלי תשמישו. ולפי"ז מותר להשיא את בניו ובנותיו מכספי מעשר אפילו אם יכול להשיאם משלו, וכ"כ בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ט סי' א פ"ד) ע"פ דברי הש"ך. וכ"כ בשו"ת יחוה דעת (ח"ג סי' עו) שהאב רשאי לסייע ממעות מעשר בהוצאות נישואי בניו ובנותיו לדירה ורהיטים וכיוצ"ב כדי שיוכלו לבנות את ביתם, וכ"ש כשבניו וחתניו ממשיכים לעסוק בתורה לאחר נישואיהם שמצוה גדולה היא לפרנסם בכבוד, וצדקה גדולה היא, והקרוב קרוב קודם.

ב. שהכל בכלל (דברים טו ח) "די מחסורו אשר יחסר לו", כמבואר בשו"ע (סי' רנא ס"א) שנותנים לעני מה שצריך לצורך נישואיו, וכתב בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' מה) שנותנים לכל אחד נדוניה לפי כבודו, שזהו "די מחסורו" כמבואר בשו"ע (שם). והמאירי (כתובות ס:ו) כתב שיתום שבא לשאת אשה עושים לו כל צרכו מן הצדקה בצמצום גדול, דכתיב "די מחסורו", לפרנסו אתה מצווה ולא לעשרו. ע"ש. אך נראה שזה דוקא בחובת הציבור, שאין מטילים עליהם יותר מהנצרך לו בצמצום גדול, אך

לעצמו¹, כתב בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' לב) שאין זה נחשב כלוקח לעצמו אלא לצורך בנו, והבן נחשב כעני שאין לו אפשרות לשלם בעצמו את הוצאות הנישואין, וכשם שהאב רשאי להשיא שאר עניים מכספי מעשרות, כך רשאי להשיא את בנו העני במעות אלו².

ואע"פ שמצוה על האב להשיא את בנו ובנותיו ולתת להם את צרכי הנישואין³, וכל דבר שבחובה אינו נלקח מכספי מעשר⁴, נראה שיכול לתת את ההוצאות

מקור ברוך

מי שרוצה לתת יותר בודאי בכלל צדקה הוא, רק לא בהרווחה שזה כבר בגדר מתנה בעלמא ולא בגדר צדקה. ובדרך אמונה (מתנו"ע פ"ז ה"ד צה"ל ס"ק מא) כתב שגם להמאירי נותנים כפי המנהג, שבכלל די מחסורו הוא, וכמ"ש הרמב"ם (שם פ"ה הט"ז) בענין יתומה שמשיאים אותה מן הצדקה, שאם יש בכיס של צדקה נותנים לה לפי כבודה. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' קל) דן עד איזה רמה אפשר לתת מכספי צדקה, וראה עוד שם (ח"ט סי' רא אות ג) שבשביל הרווחה ודאי אין לתת ממעשר כספים. וכ"כ בשו"ת תשובות ונהגות (ח"א סי' תקסא) שדוקא כדי צרכו מותר לקחת מכספי מעשרות, אבל אם רוצה לקחת למותרות הוא גוזל את שאר העניים ואסור. וראה עוד בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' פה) שהובא בפת"ש (סי' רמט סק"ב), ובספר צדקה ומשפט (פ"ג הערה ג), ובספר איש וביתו (פט"ו סעי' ו-ז).

ג. כדכתיב (ויקרא כג כב) "לא תלקט לעני", ודרשו בגיטין (יב.) להזהיר לעני על שלו, וה"ה במעשר עני כמבואר מדברי המשנה (פאה פ"ה מ"ה) והרע"ב שם, וראה עוד ברמב"ם (מתנו"ע פ"ו הט"ו) ובפירוש מהר"י קורקוס שם. וכן איתא בחולין (קלא.) בענין מתנות עניים ומעשר עני שאפילו עני שבישראל מוציאין אותם מידו, וכן פסק הרמב"ם (שם פ"ו ה"י). וכן במצות צדקה פשיטא שהלוקח לעצמו אינו מקיים בזה מצות צדקה, וכמ"ש הרמב"ם (שם פ"ז ה"ה) שאפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן צדקה לאחר.

ד. ועוד כתב מהרש"ם (שם) שאם היה עשיר כשהפריש את המעות לצדקה ואחר כך העני, יכול לעכב את המעות לעצמו, ומ"ש המרדכי (כ"ב רמז תפז) שאם הפריש מעות לצדקה ואחר כך העני אסור לו לעכב אותם לעצמו דהוי ליה כאילו הגיעו ליד גבאי וכבר זכו בהם עניים, היינו דוקא בנודר לתת לגבאי או לקופה של צדקה, אבל באמר סתם שיהיו המעות לצדקה והעני רשאי לתת אותם לקרובו העני או לעכבם לעצמו, ובפרט לשיטת מהרי"ט (ח"א סי' פה) שאם הפריש מעשר עני כשהיה עשיר ואח"כ העני מותר לו לקחת מהמעשר לעצמו. ע"ש.

ה. כדאיתא בקידושין (כט.): תנו רבנן, האב חייב בבנו למול ולפדותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה. וה"ה שחייב להשיא את בתו כמבואר בגמ' שם (ל:), ודרשו כן מהפסוק (ירמיה כט ו) "וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים". ומבואר בגמ' (שם ובכתובות נב:) שצריך לתת לבתו מנכסיו כדי שירצו לשאת אותה, וכן פסק הרא"ש (קידושין פ"א סי' מג), וכתב הראב"ן (בשו"ת שבסוף הספר) דה"ה בבנו צריך האב לתת לו מממונו לצורך זיווגו כדכתיב "קחו לבניכם נשים", וכמו שאמרו (קידושין ט:) כמה אתה נותן לבנך כך וכך. וראה עוד בספר איש וביתו (פרק יג).

ו. כדאמרינן בביצה (יט:) ובחגיגה (ז:) ובמנחות (פב.) שכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין. וה"ה שאי אפשר לתת ממעות צדקה לדבר שבחובה, כמבואר מדברי הרמב"ם (מתנו"ע פ"ו הט"ו) והשו"ע (סי' רנא ס"ג) שמותר לאב לזון את בניו הגדולים מן הצדקה כיון שאינו חייב במזונותיהם,

ונחלקו הפוסקים מאימתי יכול להתחיל לחסוך ממעות מעשר לצורך נישואי ילדיו, לדעת מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל מותר לחסוך אפילו כמה שנים קודם החתונה, ולדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל מותר לשמור להם דוקא סמוך לפרקן, דהיינו בנות מגיל שבע עשרה ובנים מגיל שמונה עשרה, ולדעת הגר"ש וואזנר זצ"ל אפשר לחסוך להם מגיל אחת עשרה או שתים עשרה שדרך ההורים להתחיל לחשוב על הוצאות הנישואין, ומו"ר הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל החמיר בזה שלא לשמור לילדים מכספי מעשרות עד שימצאו חתן או כלה'.

ולמעשה, אם התנה בזמן ההפרשה שיוכל לשמור את הכסף לנישואי ילדיו אפשר להקל לחסוך להם גם מגיל קטן, אבל נכון יותר שלא יחסוך את הכסף בקופת חסכון אלא יפקיד אותו בגמ"ח שמלווה את הכסף לנצרכים, ויתנה שיוכל לתת אותו מתי שירצה למי שירצה, וכך יקיים בזה מצות מעשרות מיד כשמפריש את הכסף, וכשיגיע זמן נישואי ילדיו יוכל למשוך את הפקדון ויתן להם.

מקור ברוך

י. ראה בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סי' קמד) ובספר צדקה ומשפט (פ"ו הערה יד) ובספר מעשה הצדקה (פ"ד ס"ז, סי' עד-עה) ובספר הלכות מעשר כספים (פ"ג סט"ז) ובספר באורח צדקה (פי"א סעי' פא) ובקיצור נחלת שבעה (ח"ב עמ' מז) ובספר איש וביתו (פט"ו ס"ט).

לתפקיד. האברך הגיע לשאול ממו"ר, ואמר לו: אם אתה שואל אותי - לך אני אומר שכדאי שתמשיך לשבת בכולל וללמוד, ואל תקח את המשרה, ורק שלהם אמרתי שאתה אכן מתאים לתפקיד הרם.

לשאלת א' מאברכי הכולל, אמר מו"ר שליט"א, כי לפני שילמד בכולל מסכת עירובין, אף אם מציעים לו משרה של הרבצת תורה בישיבה, צריך לשקול היטב אם כדאי לו הדבר, מכיון שללמוד מסכת עירובין כראוי צריך במסגרת "כולל" עם חבורה בדוקא. (מרשימות הגרד"ה שליט"א).

אחד המשמש כר"מ בישיבה שאל על שהוצע לו משרה נוספת לשמש בשעות אחה"צ ר"מ בישיבה נוספת. ואמר מו"ר שליט"א כי בדרך כלל הוא אומר בכה"ג שמקום אחד בוודאי ינוק, ואין ליטול משרה נוספת.

על לקיחת הלוואות

מרשימות א' הנכדים: אמר זקני מו"ר שליט"א כי באמת היו צריכים לסגור את הגמחיים המלווים **כספים** לרבים, הדבר מרגיל את בנ"א שצריך את הכל וכי להכל יש כסף, ואח"כ לא תמיד יש מאין להחזיר ומסתבכים בחובות. את הגמחיים צריך רק **לצורך נישואי** ילדים. כשסיפרו למו"ר על אברך שנסע לחו"ל לאסוף **כספים לצורך נישואי** בתו, אמר, כי עדיף כך מאשר להתרוצץ בגמחיים.

שאלתי בשעת דחקי, האם כדאי למכור נכס (דירה) שיש לי, בשביל שלא אצטרך כעת ליטול חובות, ובפרט שכעת עדיין נכס זה אינו בשימוש שלי והוא רק נשאר להשקעה. ואמר לי שכדאי לקחת כעת הלוואה ולהשאיר את הנכס **לצורך נישואי** הילדים, אף שזה יהיה בעוד יותר **מעשר** שנים. והציע לי דרכים להשיג הלוואות לזמן ארוך, באופן שאוכל לפרוע קימעה קימעה.

בשביל הורים, צריך לעשות ככל האפשר

שאלה מאברך כולל השוקד על תלמודו: הורי נמצאים במצב כלכלי קשה מנשוא, הם חיתנו עתה כמה מהילדים ונתנו עבור ההוצאות ההכרחיות ביותר, האם אפשר כמה ימים לפני פורים, למשך שעה קצרה, לצאת ולחזור על פתחי נדיבים כדי לסייע ביד ההורים.

תשובה: בשביל הורים, צריך להשתדל ולעשות כל מה שאפשר - אם אתה חושב שאכן תוכל להצליח בגיוס הכספים!

בית של תורה

מפי בעל המעשה ממקורבי מו"ר שליט"א: אני יש לי חוש בנגינה, ונמשך לבי לנגן ולשמוע נגינה טובה, לכך חשקה נפשי לרכוש אורגן גדול לביתי. בא' ההזדמנויות

סימן לה.

הנחת תפילין במושך כל היום.....צא

סימן לו.

גידול פאות מפזרות ולבוש חסידי לספרדים.....צג

סימן לז.

ישוב דברי מרן זיע"א בעניין עשיית קפדריה בסוכה.....צד

סימן לח.

עלים מבושלים בתוך תבשיל, אם אפשר לברך עליהם ברכת הריח.....צה

סימן לט – אכל פת באה בכיסנין כשיעור ולא שבע לעניין ברכה אחרונה

ברכה על חלות מתוקות.....צז

סימן מ.

חילוקי הלכות בין מרן רבינו זיע"א להגאון האור לציון זצוק"ל.....ק

סימן מא.

קריאת קודש לבנות ישראל בעניין טהרת המשפחה.....קב

סימן מב.

אם מותר לאכול לפני קריאת המגילה.....קד

סימן מג – אכל שיעור כזית אורז ואיטריות יחד, לעניין ברכה אחרונה

דרך הלימוד לבן ישיבה.....קו

סימן מד.

כיסוי וקבורת נפטר בטלית שהשתמש בה בימי חייו.....קז

סימן מה.

כמה נקודות בהלכות כתיבת סת"ם.....קח

סימן מז.

סתירות שישנם בין ילקוט יוסף לחזו"ע.....קיב

סימן מז.

הפרשת מעשרות לצורך נישואי הילדים.....קיא

סימן מח.

אם מותר לקחת ריטלין בשבת למי שזקוק לכך.....קכ

דכ"ז אינו לד' מרן, אלא צריך שיתן שם בתחלה חתיכת פת, ועליה הקליפות.

אולם כבר כתבנו שבחזו"ע שבת ג (עמוד ריא) **חזר בו והתיר** בזה לגמרי בלי לתת פת, שהרי נחלקו הראשונים בזה, דהר"ה והריטב"א ס"ל דביטול לשעה לא הוי ביטול, אך דעת הרשב"א והר"ן דהוי ביטול, וכ' בערה"ש (דק"נ) דלהרי"ף והרא"ש יש עוד סברא להתיר, דכל שאינו נעשה אלא כדי לזורקן שרי, ע"פ מ"ש בביצה (כא.), וכן כתבו הרמב"ן, הר"ן, והמאירי, דעצמות וקליפין דלא חשיבי, ואין מצניעין אותם כלל לעולם, אין להם תורת בסיס לדבר האסור. ע"ש.

והנה ההיתר הנ"ל שכתב בחזו"ע, שאם הוא לפי שעה אין בזה ביטול כלי מהיכנו, לכאורה צ"ע קצת, כי בב"י (סי' רסה) הביא דברי הג"א הנ"ל, וכתב ע"ז, וצ"ל דס"ל כד' בעה"ת שכתב רבינו בסימן שט, דלא מיקרי מניח אא"כ דעתו להשאירו שם כל השבת וכו', דאילו לד' מי שחולק עליו וכו' נעשה בסיס לדבר האסור ואסור לנערו. עכ"ד בקיצור. ולפ"ז מרן שפסק בסימן שט כד' החולק על בעה"ת, אין לסמוך על היתר הג"א. ואף שיש מה לדון על מ"ש הב"י לתלות זה בזה, וכמ"ש במאמר מרדכי, מ"מ לד' הב"י גופיה שקבלנו הוראותיו לכאורה יש לאסור. ואפשר שמפני זה כתב בחזו"ע שהקליפות ג"כ אינן חשובים, דאפשר דהוי כעין ס"ס.

ובארחות שבת (עמ' קעא) כ', דמותר ליתן פסולת בצלחת שאינה חד פעמית, כאשר עומד לנערה אחר זמן, דאף שהצלחת אינה מיועדת להנחת פסולת, אלא לשימושים אחרים, מ"מ רגילות הוא להניח בצלחת פסולת לשעה ואח"כ לנערה, ולכן אפשר שיש לדון שלענין שימוש עראי זה נחשבת הצלחת כמוכנה לו. וצ"ע. ושם (הע' תצ) כתב, דאפשר שיש טעם נוסף להקל ליתן פסולת בצלחת, שהרי אפשר מיד לנערה ע"ג המפה, אלא דלפי הגר"ז אין זו סברא להתיר. [ומלבד זה מצוי שהפסולת היא בגדר גרף של רעי, ובכה"ג אין איסור ביטול כלי מהיכנו כלל, שהרי מותר לטלטל את הפסולת].

והנה הראשונים הקשו במשנה (שבת קמג.) **דמסלק את הטבלה ומנערה, אמאי הטבלה לא נעשתה בסיס [עיי' תוס' ורשב"א ביצה ב.].** ויש לעיין אמאי לא הקשו דיאסור ליתן הקליפין על הטבלה מדין ביטול כלי מהיכנו. ולכאורה מוכח מזה שהואיל והטבלה מוכנה להניח עליה קליפי אוכלין עכ"פ לזמן סעודה, לא מיקרי ביטול כלי מהיכנו. ועי"ל דכיון שיכול מיד לנער את הפסולת מהטבלה, מש"ה אין בזה איסור ביטול כלי מהיכנו. אך אין לתרץ דהקליפות ע"ג הטבלה הוו גרף ש"ר, דא"כ אין בזה איסור בסיס.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

ונשיא הרבנות הראשית לישראל

א סימן מז

הפרשת מעשרות לצורך נישואי הילדים

שלום רב,

לשאלתו אם מותר לחסוך לבניו מכספי המעשר לחתונת ילדיו, הנה מה טוב ומה נעים

בס"ד, ל ניסן תשע"ט, 2-1164/ע"ט

לכבוד היקר והנעלה, כש"ת ה"ה ר' עופר דהאן נ"י

ק"ח

בהכ"נ, ולקנות ספר תורה נביאים וכתובים ע"כ, ובזמן הזה אין בכוחנו לכפות בניית בהכ"נ על הציבור, אלא שעכ"פ בודאי יש להשתדל בכך מאד.

והנה בדורות הקודמים לא היו הרבה הוצאות לבהכ"נ, והיו עושים הרבה בהתנדבות כגון ש"צ, הקורא בתורה, ואף נקיון בהכ"נ היה בהתנדבות, והוצאות החשמל וכיוצא היו מועטות, והתרומות והמכירות של המצוות היה מכסה את ההוצאות, אולם בזמננו ההוצאות הם מרובות, ובתי הכנסת כיום מפוארים בריהוט מיוחד, התקנת מזגנים בבהכ"נ, תשלום שכר לש"צ ולקורא בתורה, תשלום לרבנים המוסרים שיעורי תורה בבהכ"נ, וההוצאות השוטפות של הנקיון והחזקת בהכ"נ רבו בזמננו, ודרישות הציבור מרובות, ולכן התחילו להנהיג לגבות דמי חבר כדי לאפשר החזקת בהכ"נ תמידין כסדרן, ועל כן אם ההוצאות גדולות על ההכנסות של מכירת המצוות והתרומות רשאים הגבאים לגבות דמי חבר לכל מי שיש לו כסא קבוע ומסודר בבהכ"נ, ואה"נ אם יש די והותר מההכנסות ממכירת המצוות והתרומות ראוי שלא לגבות דמי חבר. בפרט לא להכביד על אברכים שמקבלים מילגה קטנה וחיים בצמצום גדול, ואשריו של כל מי שמסייע בידי לומדי התורה שעליהם העולם עומד, ועומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים, בזכות לומדי התורה, ולכן לא להכביד עליהם חלילה.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

ונשיא הרבנות הראשית לישראל

שהרוצה להפריש מעשר מכל רווחיו וממשכורתו, יתנה מראש לפני שיבוא לו הריח או המשכורת, שיוכל לעשות במעות המעשר כל מצוה שירצה, ואם שעתו דחוקה מבחינה כלכלית ואין ידו משגת לנהוג מעשר כספים מכל משכורתו או רווחיו, וכגון שיש לו חובות, מצוה קודם שיפרע חובותיו ופטור כליל ממעשר כספים, ומ"מ אם יכול יתנה מראש שיתן המעשרות רק לאחר ניכוי הוצאות ביתו, אבל מי שחננו השי"ת בפרנסה טובה, יתן מעשר מכל הכנסותיו בלא ניכוי הוצאות הבית, ומ"מ רשאי לנכות מדמי מעשר דמי פרנסת וכלכלת בניו ובנותיו הגדולים שהם מעל גיל שש, אפי' אם הם סמוכים על שולחנו, כי הזן בניו ובנותיו מעל גיל שש נחשב כעושה צדקה בכל עת, וכן רשאי לסייע ממצות מעשר בהוצאות נישואי בניו ובנותיו, כגון לצורך הדירה והריהוט וכיוצא, כדי שיוכלו לבנות את ביתם, וכ"ש אם בניו וחתניו ממשיכים לעסוק בתורה בכוללים הרבים, והם עמלי תורה, שצדקה גדולה היא והקרוב קרוב קודם. וגם יכול לחסוך להם מכסף מעשר עבור מטרה זו, אך לא יתן כל הצדקה לבניו אלא חלק יתן לאחרים. וישתדל שלא לפחות מעשרה אחוז של כספי המעשר לתת לאחרים. וראה בילקו"י הנזכר אם מעשר כספים הוא מדינא או מנהג. ולענין מה שהנהיגו שגובים דמי חבר חודשים בבתי כנסת, מה שלא נהגו בזה בקהילות הספרדים, אלא כל הרוצה יבוא ויתפלל, הנה ז"ל הרמב"ם (פרק יא מהלכות תפלה ה"א) כל מקום שיש עשרה מישראל צריך להכין בית שיכנסו בו לתפלה בכל עת תפלה, ומקום זה נקרא בית כנסת, וכופין בני העיר, זה את זה לבנות להן

ק"ט

(ד) כמו כן מי שלוקח אברך או בחור שילמד באופן פרטי עם בניו מחוץ ללימודיו בתלמוד תורה ובישיבה יכול לשלם זאת מכספי מעשרי¹. ומשום כך אם רוצה לשלוח את בניו לת"ת טוב, שעולה יותר מתלמוד תורה שבעיר שלא עולה ממון, רשאי הוא לשלם את ההפרש מכסף מעשר מאחר ויכול לצאת ידי חובת תלמוד תורה לבניו בבית תלמוד כלשהו².

שכר לימוד בנות

(ה) בחינוך הבנות מאחר ואין מצוה אלא לחנכם, ולא מצינו בהן חיוב ממון על כך, אין מניעה מלשלם שכר לימודן ממעשר³.

הנחת קרן לנישואי צאצאיו מכספי מעשר

(ו) מותר להניח מכספי **המעשר** בתוכנית חסכון וכד', **לצורך** הקלה בנישואי צאצאיו, ומכל מקום לא יניח את כל המעות בתוכנית חסכון, אלא יחלק לפחות מחצית מהמעשרות לצדקה והשאר יניח בתוכנית⁴, ויש שכתבו שאין להקל בזה רק בזמן שסמוך לפירקן שבזמן הזה [בגיל 15-17]⁵.

הפרשה מחמשה סלעים של פריון הבן

(ז) מן הראוי שהכהן שמקבל חמשה סלעים שיפריש ממנו מעשר כספים⁶.

(ח) סדר קדימת נתינת מעשר כספים

ז. ארחות רבינו (ח"א עמ' שא), ועי' שו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' ה) שכתב להתיר מעיקר הדין ליתן מעות שיהיה לבנו חבר טוב, ומ"מ יש להחמיר אם אפשר.

ח. מרן הגאב"ד שליט"א (שם).

ט. הכרעת מרן הגאב"ד שליט"א (מבי רב סי' י) וכדעת המנחת יצחק (ח"י סי' פה), ונחלקו שם על דעת האגרות משה (יו"ד ח"ב סימן קי"ג) שכתב שכיון שכיום ישנו חק חינוך חובה גם על בנות נחשב כפורע חובו מכספי מעשר, שהרי אילולי ישלח את בתו לבית חינוך תורני יאלץ על ידי השלטונות לשולח לחינוך חילוני ממילא זה נחשב בכלל חיוב חינוך הבנות וחייב הוא לחנכה במוסד תורני, וכתב על כך מרן הגאב"ד שליט"א שאין זה נראה כיון שהחיוב שעל פי הממשלה אינו נעשה על ידי כך "שיעבוד ממוני" ורק מוכרח לחנכה והרי החובה הזו מן הדין אינו בר ממון, ועל כן רשאי הוא להוציא הוצאה זו ממעשר. ואף משום אין בזה כיון שאין זה חוק ממוני כיון שלא נאמר דינא דמלכותא דינא רק בגדרי הממונות.

י. עי' שו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סי' קמד) שכתב להתיר להניח קרן ולהוסיף כל חודש לקרן כדי להחזיק את אחיו שעדיין לא נישא שיישב על התורה והעבודה גם לאחר חתונתו, אלא שכתב שם שעדיף טפי לזכות לו את המעות כבר עתה, ויתנו לו את זה לאחר חתונתו, וכע"ז כתב בעל שבט הלוי בקובץ מבית לוי (עמ' כז) ושם נקט שיניח חצי ע"פ דברי החת"ס והאהבת חסד שנתבארו לעיל.

יא. כן כתב בשם הגרי"ש אלישיב והגראי"ל שטיינמן בקונטרס ישמח לב (עמ' ב).

יב. שו"ת שבט המהתי (ח"א סי' רד)

כל עצם המושג של הסכם יששכר וזבולון, וכי יש שליחות בתלמוד תורה, שזה ילמד וזה יקבל שכרו, או מאידך וכי יש מקח וממכר בתלמוד תורה שיקנה זה תורתו של חבירו, וביארתי שם, דאין זה אלא חידוש שחידשה תורה מחסדי השי"ת, דהלא אין סגולה ומעלה נשגבה כמו דביקות בתורה וכל בני ישראל נצטוו "לא ימוש ספר התורה הזה מפין והגית בה יומם ולילה", אך לא כל אדם זוכה ולא כל מוחא סביל דא, ומחסדי ה' דמי שלא זכה לישב באהלה של תורה אם יפרנס את ה"יששכר" כדי שזה יוכל להקדיש חייו לתורה יחשב בידו כאילו אף הוא הוגה בה תמיד ודבק בה בכל לבו.

ולפי"ז נראה לי דאין זה אלא בין יששכר לזבולון ולא בין שני יששכר ששניהם עוסקים בתורה. ואילו ידע צד ב' שמאחר שהוא יושב ולומד כל היום אין לו צורך בסגולה זו, לא היה מסכים להוציא עליה כל הוננו וממונו.

סוף דבר לענ"ד אין כאן כלל תוקף הסכם יששכר וזבולון ומקח טעות הוא והמעות חוזרים. ועוד דכיון דאין כאן הסכם יששכר וזבולון חוזר הדין דאל יבזבז יותר מחומש, ונתינה בטעות היא.

והנה מלבד השאלה ההלכתית של תביעת צד ב' להחזר כספו יש לגנות בכל תוקף את התנהגותו של צד א' לנצל את תום לבו והערצתו של חוזר בתשובה ע"מ לרושש אותו מכל וכל וכי דרך התורה היא זו, תמה אני.

אמנם מכיון שמדובר בכספי צדקה, ומכיון שבכל זאת קיים צד ב' מצוה גדולה של החזקת התורה וחלילה להיות תועה על הראשונות, ראוי לפשר וצד א' יקבל על עצמו לגייס **כספים** **לצורך נישואי** צד ב' כנגד הכספים שתרם צד ב' לכולל.

כנלענ"ד ועם מעכ"ת מבחן המשפט.

בעטיו של עובד אחד שבגד בו, ופתח עסק מתחרה עם כל הסודות המקצועיים, רשימת הלקוחות, יחסים עם הסוחרים, ואף הפחתת מחיר...

למרות כל זאת, שלח מסר חריף וברור לבני משפחתו: 'אל תרעו לו ואל תזיקו לו, אל תדברו בגנותו ואל תפעלו כנגדו. הכל מידי של בורא עולם, הוא הזן והמפרנס לכל!' בני המשפחה ביקשו לנסות ולשכנע, להסביר ולדבר על לבו כי יש לפעול בנחרצות נגד העובד הבוגד, אך רבי זלמן התעקש: 'אנחנו לא עושים דבר וחצי דבר. אני מוותר לו בכל לבי, פרנסה רק משמים!'

כשחזר רבי זלמן ארצה, הבחין כי אותו עובד לשעבר נמנע מלפגוש בו, מתחמק משיחה עמו. ניגש אליו רבי זלמן, טפח על שכמו בידידות ואמר לו: 'הלא ידידים טובים היינו מאז ומעולם, חיינו בידידות מופלגת. מה לך נמנע מלשוחח עמי? תרגיש בנוח לצדי, אשמח להמשיך את ידידותנו כמקדם, ואדרבה - אם תצטרך עזרה מקצועית או תגלה שחסר לך קמח או כל מרכיב אחר - תפנה אליי ואעזור לך בשמחה!'

הלה עמד נדהם, כמאובן ממש, ופניו הסמיקו מבושה. באותם רגעים ביקש כי האדמה תבלע אותו, עת הוא נוכח כי למרות הבגידה הגדולה במעסיקו לשעבר ולמרות שפגע בו באופן כה קיצוני, הוא לא נוטר לו טינה ומוותר לו מעומק לבו. הוא נפעם מפן נוסף באישיותו הקורנת של רבי זלמן, וגילה עד כמה יהודי יכול לוותר ולוותר, ללא סרך של טענה או שמץ של אי פרגון...

לימים, אסון קשה פקד את ביתו של האיש, מאפייתו נסגרה והוא נותר עני וחסר כל. מי שהצר על כך יותר מכל אחד אחר - היה רבי זלמן בעצמו, שעמד לימינו בעצה טובה ובעידוד, ואף סייע לו בסיוע של ממש. רבי זלמן הוא שעמד לצידו בגידול ילדיו וחינוכם למצוות, ואף גייס כספים לצורך חתונות הילדים, אותם ילדים של העובד שבגד בו!

סיפור זה המופיע בספר קורותיו 'ר' זלמן', ממחיש עד היכן גדלות הנפש של ויתור יכולה להגיע. לפעמים זה מאוד קשה, לפעמים מדובר בפגיעה בפרנסה, בשם הטוב, אולי גם בבגידה נוראה במי שהיטבנו לו כל כך. אך דמותו של רבי זלמן מאירה וקורנת:

בכל זאת - עדיף לוותר. הויתור הוא לא חולשה, הויתור הוא עוצמה, כל כולו - כח אדיר, כח של ויתור. הויתור הוא ההישג הגדול ביותר שיהודי יכול להגיע אליו בחייו, וכמה שהויתור קשה יותר ודורש יותר נשיכת שפתיים והקרבה עצמית - כך כוחו גדול יותר ועוצמתו מתחזק שבעתיים!

הבה נחפש את ההזדמנויות לוותר. מכל הלב, עם כל הלב. נכון, זה קשה, נכון, זה דורש הרבה מאמץ. אבל זה חכם, זה הדבר הנכון, זה מה שיביא את הגאולה לנו ולכל עם ישראל, זה מה שפותח שערי שמים!

ממש. בכל עת יש לנו הזדמנות לתת מילה טובה, לחולל מהפך בנפשות לאורך ימים. זה זיכוי הרבים הגדול ביותר שבהישג ידו של כל אחד ואחד מאיתנו, והוא המבטיח לנו שפע ברכה וברכת שמים תמידית!

ארבע מילים שיצרו 'ערב תה'...

כבר כמה שבועות שר' משה מתרוצץ בחו"ל, מנסה את מזלו בגיוס כספים לצורך נישואי בתו. אלא שחרף כל מאמציו והשתדלותו טרם הגיע לתוצאה המקווה, הוא חש כי הימים והלילות לא מניבים את התוצאה הנשאפת. בלילה אחד, כשישב וחשב מה עוד יוכל לעשות, עלה בזכרונו בחור אחד שלמד עמו בישיבה וכיום מתגורר בחו"ל, והוא החליט להשיג את פרטיו ולפנות אליו, אולי יחוס הלה ואולי ירחם, אף שהקשר ביניהם מנותק מזה שנים...

כשהתקשר, ולאחר מילות נימוס ראשוניות, פרש ר' משה את סיפורו ללא גינונים מיותרים, הסביר כי גלה לחו"ל כדי להקל את מצבו הכספי לעת נישואי בתו, אך עד עתה העלה חרס בידיו. הוא ביקש את עזרת ידידו לשעבר, כי יעשה למענו משהו ויסייע לו להיחלץ ממצבו הכספי הדחוק. כששמע הידיד את הבקשה, הגיב כי ינסה לסייע לו, ויחזור אליו בעוד מספר ימים.

ר' משה לא ידע איך לפרש את התשובה, היא נשמעה קצת כהתחמקות, ומאידך - בכל זאת היה בה איזה זיק של תקווה. הוא המתין בקוצר רוח מספר ימים, והתרגש לראות כי ידידו חוזר אליו, משמע - בשורות טובות בפיו...

ועוד איזה. הידיד הודיע לו, כי ארגן למענו 'ערב תה', קיבץ קבוצת נדיבים עשירים שיעלו לביתו ביום המחר בשעה פלונית, והוא מזמין את ר' משה לשאת בפניהם דברים. הלה הדגיש כי מדובר בקבוצה נכבדה של אנשי עסקים מכובדים, וכדאי לו לר' משה להכין נאום מרגש שיפתח את הלבבות והכיסים, על מנת למקסם את תוצאות ערב ההתרמה.

ביום המחר, התייצב ר' משה בבית רעהו בשעת ערב מוקדמת. הידיד ערך שולחן כיד המלך, וקיבל בחיבה את פני ידידו וחבריו, שותפיו העסקיים ונדיבים מוכרים, שעלו ובאו לערב ההתרמה, שנראה היה שהוא נדיר מסוגו, בטח בביתו של אותו ידיד. ר' משה נשא בפניהם דברים נרגשים, והדברים היוצאים מן הלב נכנסו אל הלבבות, והפיקו שיקים בסכומים נכבדים ואף מפתיעים...

בסיומו של הערב, היה ר' משה המאושר באדם. לכזו התפתחות לא ייחל ולא ציפה, הוא לא האמין כי ידידו משכבר הימים, עמו מנותק הקשר זה עידן ועידנים, יתמסר למענו